

УДК 330.341: 338.24

Лігоненко Л.О., д.е.н., професор

Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана

## ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

У статті узагальнені та критично проаналізовані підходи різних авторів до трактування поняття «інноваційність». Визначені змістовні характеристики та викладене авторське розуміння сутності цього поняття. Запропонована класифікація видів інноваційності. Обґрунтовані теоретичні основи оцінювання інноваційності.

**Ключові слова:** інновація, інноваційність, види інноваційності, оцінювання інноваційності.

Лігоненко Л.А.

## ИННОВАЦИОННОСТЬ КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ И ОЦЕНИВАНИЯ

В статье обобщены и критически проанализированы подходы различных авторов к трактовке понятия «инновационность». Определены существенные характеристики и изложено авторское понимание содержания этого понятия. Предложена классификация видов инновационности. Обоснованы теоретические основы оценки инновационности.

**Ключевые слова:** инновация, инновационность, виды инновационности, оценка инновационности.

Ligonenko L.

## INNOVATION AS OBJECT OF RESEARCH AND ESTIMATION

The article summarizes and critically analyzed the approaches of different authors to the interpretation of the concept of “innovation.” Defined and set the most essential characteristics of the author’s understanding of the content of this concept. The author proposed the classification of types of innovation and determined the theoretical framework for the assessment of innovativeness.

**Keywords:** innovation, innovation, types of innovation, innovation score.

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.** Відродження економіки України, забезпечення реального переходу до економіки знань та інноваційної траєкторії розвитку, налагодження виробництва конкурентоздатної продукції (товарів, послуг), потребує суттєвих зусиль щодо зростання рівня інноваційності як економіки України в цілому, так і її окремих складових – територій, галузей, кожного суб'єкта господарювання.

Починаючи з початку 21 сторіччя в усіх без винятка програмах Уряду України, як і в програмних документах опозиції неодноразово наголошено на необхідність переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку. Дана теза не потребує додаткових аргументів та сприймається усіма, оскільки загально визнано, що тільки така модель господарювання є запорукою створення привабливого інвестиційного клімату, належних умов розвитку малого і середнього підприємництва, стимулювання національного бізнесу у створенні конкурентних товарів і послуг та їх виведення на міжнародні ринки та розв'язання проблеми імпортозаміщення на національному ринку.

На жаль, прагнення державних органів до підвищення інноваційності економіки України є декларативним. Статистичні данні Держкомстату України та міжкраїнні порівняння (ідентифікація місця України в різноманітних світових та європейських рейтингах) підтверджують переважно сировинну орієнтацію розвитку; надзвичайно низький рівень впровадження інновацій, незважаючи на наявний потужний інноваційний потенціал; відсутність дієвої державної програми сприяння впровадження інновацій та підтримки інноваційно-активних підприємств.

Практична реалізація стратегічного завдання по забезпеченню інноваційного вектору розвитку економіки України потребує суттєвих змін на усіх рівнях влади, в діяльності кожного суб'єкта господарювання. Усі зацікавлені особи (державні органи, власники, менеджери підприємств, приватні підприємці) мають використовувати різноманітні інструменти активізації інноваційної діяльності, постійно проводити моніторинг стану та динаміки своєї інноваційності.

Як відомо, мейнстримом сучасного менеджменту є визнання важливості використання систем показників-індикаторів (бізнес-метрик), які віддзеркалюють цілі та прагнення. Враховуючи вищевикладене, актуальним завданням визнається поглиблення розуміння сутності поняття «інноваційність» як економічної категорії та оціночного показника, що формує належне теоретичне підґрунтя для розробки обґрунтованих підходів до оцінювання інноваційності.

**Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.** Як показав проведений аналіз, в сучасній науковій літературі термін «інноваційність» є вже достатньо поширеним [ 1 – 9 ], однак енциклопедичного або нормативного визначення поки не сформовано. Дослідники даної проблематики надають в своїх працях достатньо близькі за змістом визначення, хоча використовують різні підходи до його обґрунтування, звертають свою увагу на різні аспекти, визнають достатньо широке поле його практичного використання.

**Цілі статті.** Метою даної наукової статті є систематизація та критичний аналіз існуючих підходів до тлумачення поняття «інноваційність», розкриття сутності та змістовних ознак інноваційності, відокремлення видів інноваційності та обґрунтування теоретичних основ її оцінювання.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Теоретичне обґрунтування прагнення підприємства до підтримки (забезпечення) інноваційності висвітлено в роботі Бояринова К. О [1]. Проведене порівняння основних теорій фірми ( неокласичного, інституційного, ресурсного та еволюційного підходів, а також теорії інноваційного підприємства) дозволяє констатувати, що фундації (базові положення) та інтенції (комунікативний намір) усіх теорій фірм визнають інноваційність підприємства необхідною передумовою досягнення ними мети свого функціонування. Значущість забезпечення високого рівня інноваційності систематично зростає. В теорії інноваційного підприємства інноваційна орієнтованість стає не тільки інтенцією, а й фундацією та трактується як «створення новаторських акцепторів отримання прибутку; використання провідних здатності, відмінних від наявних; прогностичне інвестування в інновації, виробництво та економічний розвиток; підтримання організаційної цілісності та інтелектуального рівня; динамізм інноваційних процесів».

Д.І.Скворцов слушно зауважує, що термін «інноваційність» є похідним від терміну «інновація» та трактує його наступним чином - "інноваційність – це якісне поняття з позиції економічної теорії, що підкреслює наявність нового явища, продукції, технології тощо, які дають можливість збільшити ефективність; рівень інноваційності – кількісне поняття, яке зумовлює встановити міру "інноваційності" завдяки розрахунку зміни економічних показників згідно з вибраною методикою; векторна величина, яка характеризує інноваційний об'єкт чи процес через сукупність оцінок та ознак, що її визначають [ 2 ] .

Погоджуючись з розмежуванням інноваційності як економічної категорії та кількісного оціночного показника, необхідно зазначити дискусійність окремих визначень та тверджень. Так, абсолютно коректним є висновок про можливість використання терміну інноваційність як на макро-, так і на мікрорівнях. На макрорівні, за твердженням дослідника, інноваційність проявляється як результат ( мається на увазі напевно «результатом інноваційності є» ) покращення суспільних чи екологічних стандартів життя, впровадження нових соціально-політичних умов функціонування державного управління; на мікрорівні (підприємство) інноваційність полягає у

розробленні або впровадженні технічно-продуктових чи інформаційно-управлінських рішень. Необхідно зауважити, що інноваційність віддзеркалює впровадження усіх типів інновацій, а не тільки перелічених вище.

Дослідником запропоновано виокремлювати та досліджувати певні види інноваційності (соціально – політична, інфраструктурно – логістична, фінансово – економічна, інформаційно – управлінська, суспільно – екологічна, технологічно – продуктова). На наш погляд, перелічене характеризує необхідні передумови забезпечення інноваційності, або визначає царини, цілеспрямований вплив на які дозволяє підвищити рівень інноваційності. Виокремлення видів інноваційності має відповідати видам інновацій, які впроваджуються відповідно до класичних підходів та нормативних документів.

Достатньо дискусійним є зв'язок з ефективністю, на який наголошує дослідник – термін “інноваційність”, на його думку, характеризує здатність інновації сприяти підвищенню економічної ефективності. В останнім часом все більше емпіричних досліджень підтверджують, що інноваційність як особлива якість не має жодного прямого зв'язку з ефективністю діяльності фірми [ 3 ]. Тобто , належний рівень та зростання інноваційності створюють передумови для зростання ефективності, але не апіорі та не тільки економічної ефективності. Більшість дослідників, підтверджуючи це імперичними даними ( наприклад, в [ 4-7 ] ) доводять зв'язок між інноваційністю та конкурентоспроможністю, що дозволяє розглядати інноваційність як фактор (детермінанту) інноваційної діяльності, яка сприяє формуванню конкурентних переваг підприємства.

Я.І.Гнатюк [3 ], розкриваючи зміст поняття «інноваційність підприємства» зазначає , що така якість організації як «інноваційність » є результатом наявності у підприємства «родових рис» так званої «інноваційної фірми». Таким рисами визнаються : 1) чутливість – спроможність фірми передбачати проблеми і можливості й формулювати стратегічні відповіді для пристосування до змін в оточенні; 2) здатність до навчання – властивість, що дозволяє організації сприймати знання з оточення, власного досвіду та історії; 3) спроможність генерувати незвичайні рішення, підходящі до ситуації; експериментування – рівень і способи тестування нових ідей в організації; 4) внутрішня комунікабельність – здатність організації поширювати релевантну інформацію по своїх підрозділах; 5) готовність до ризику – бажання організації інвестувати в нові продукти і процеси в умовах невизначеності не від безвиході, а від прагнення до досконалості; 6) абсорбційність – спроможність організації контролювати порушення, викликані експериментуванням, змінами та інноваціями; 7) «slack» – «заділ» ресурсів в організації, що перевищує необхідний мінімум для досягнення організаційних результатів; 8) космополітичність – відкритість і бажання сприймати інший, у тому числі зарубіжний, досвід.

Російська дослідниця Батукова Л.Р. [8 ] в своєму дослідженні також стверджує, що передумовою розуміння поняття «інноваційність» є поняття «інновація», її природа, види, наслідки. Як відомо, в теперішній час існують різні школи (методологічні напрями) трактування поняття «інновація» , які різняться і розуміння поняття «інноваційність».

Так, прибічники підприємницько-технологічного напрямку (І.Шумпетер та інші) розуміють під інноваційністю науково-технологічну новизну продукту, який через ринок присвоюється суспільством (акцент на науково-технічну новизну). Тобто визначальною ознакою інноваційності визнається ступінь науково-технічної новизни, в об'єктах оцінювання – технічні та технологічні аспекти об'єктів і рівень підприємницької активності та успішності щодо впровадження технічних і технологічних нововведень.

Прибічники ринково-технологічного напрямку ( Б.Твіс, Ф.Ніксон та інші.) визначаються інноваційність як властивість суспільно корисного продукту володіти одночасно науково-технічної новизною і ринковою затребуваністю, з акцентом на

останню, оскільки інновація, на їх погляд, - це товар, що з'являється в результаті не тільки науково-технічних, а й ринкових передумов.

Прибічники концепції циклічної динаміки (М.Д.Кондратьєв та інші) справедливо визначаються, що сукупність науково-технічних досягнень та підприємницької активності, в результаті дають інноваційний продукт, а так же ринок, як соціально-економічний механізм задоволення попиту та пропозиції – це значущі, але не єдині аспекти інноваційного розвитку соціально-економічних систем; домінуючу роль в динаміці соціально-економічних систем відіграють об'єктивні закони розвитку даних систем. Виходячи з даної методологічної позиції, інноваційність справедливо визнається системною властивістю, що обумовлює принципи її дослідження :

- інноваційність об'єкта завжди слід розглядати в рамках його системних взаємодій;

- об'єктом оцінювання мають бути не тільки його внутрішні властивості, а й ступінь впливу об'єкта на зовнішні по відношенню до нього об'єкти або системи;

- інноваційний розвиток системи передбачає не просто «покращення окремих показників» системи, зміну якості та навіть принципів внутрішньо системних взаємодій, наслідком чого є необоротне перетворення системи.

Носіями інноваційного потенціалу (інноваційності) виступають різноманітні продукти підсистем – від матеріальних до віртуальних, які мають новизну різного характеру. Новизна даних об'єктів дозволяє формувати нові системні взаємодії, тому вони визначаються як інноваційні об'єкти (інноваційний продукт, інноваційний проект, інноваційна технологія і т.п.).

Виходячи з проведеного узагальнення методологічних напрямів Батукова Л.Р. визначає інноваційність найважливішою соціально-економічною категорією, яка характеризує рівень впливу носіїв інноваційності на підсистеми соціально-економічної системи та їх взаємодії.

Залежно від характеру впливу дослідниця виокремлює поняття фактичної та потенційної інноваційності. Фактична інноваційність об'єкта, на її думку, визначається реальним внеском в якісне перетворення соціально-економічної системи, а потенційна – віддзеркалює гранично-можливі якісні перетворення підсистем, внутрішньо – і міжсистемних взаємодій при максимально сприятливих умовах для просування відповідного інноваційного об'єкта в системі [6]. Запропоновані види інноваційності є доцільними для розгляду, але ознака виокремлення визначених видів ( характер впливу на систему), на наш погляд, потребує уточнення. Пропонується виокремити також перспективну та цільову інноваційність, які характеризують стан носія інноваційності, який очікується на перспективу або визнається як бажаний.

Ресурсне підґрунтя інноваційності покладено в основу трактування цього терміну Ю.Павловою [ 9] - інноваційність підприємства характеризується, на її думку, його ресурсом, який може бути використаний для здійснення інноваційної діяльності. Цей ресурс охоплює :

1. матеріально технічну базу – оснащеність робочих місць сучасними інноваційними та інформаційними технологіями, прогресивним обладнанням тощо, необхідними для здійснення інноваційної діяльності; (Обладнання, засоби інформаційно-технічного оснащення НДДКР, технологічне обладнання різного призначення, нові високоефективні технології виробництва, нововведення в соціально-технічному забезпеченні – такі нововведення, які більшою мірою відповідають наукової організації праці, його безпеки, комфортності робочого місця, екологічності виробництва і т.п.)

2. інформацію з науково-технічних досягнень та інформацію з інновацій та інноваційної діяльності;

3. систему прийняття рішень, що забезпечує ефективне вирішення виникаючих науково-технічних проблем;

4. сучасні форми організації та управління інноваційною діяльністю з позиції виходу кінцевої матеріальної та інтелектуальної продукції і т.п.

При такому підході інноваційність підприємства характеризує його здатність і готовність здійснювати ефективну інноваційну діяльність, освоювати нові види інновацій. Проте, на наш погляд, оцінювання інноваційності виключно як потенціалу впровадження та використання інновацій буде неповним, без включення до складу детермінант оцінювання реально досягнутих або можливих результатів, які характеризують наслідки проведення інноваційної діяльності. Крім того, при запропонованому трактуванні межі поняття «інноваційність» стають доволі розмитими; актуальним стає завданням його змістовне розмежування з поняттями «інноваційний потенціал», який також є достатньо широко поширеними в спеціальній науковій літературі.

Проведений аналіз існуючих трактувань поняття «інноваційність» в сучасній економічній літературі, дозволяє визначити наступні змістовні характеристики, які йому притаманні:

- 1) поняття «інноваційність» є похідним від поняття «інновація», тобто обумовлюється його сутністю, змістом та результатами інноваційної діяльності;
- 2) носієм інноваційності можуть бути різноманітні суб'єкти, які є учасниками інноваційних процесів, а також об'єкти, які є результатами інноваційної діяльності;
- 3) інноваційність як економічна категорія віддзеркалює систему відносин між носієм інноваційності та зовнішнім середовищем стосовно наявності ознак, які характеризують передумови та (або) результати інноваційної діяльності;
- 4) інноваційність є багатоаспектним поняттям, яке об'єднує достатньо велику низку різноманітних параметрів носія інноваційності, які пов'язані з його готовністю до здійснення та(або) отриманими (наявними) результатами інноваційної діяльності;
- 5) забезпечення високого рівня інноваційності є фундаментальною цінністю та стратегічним завданням будь-якої соціально-економічної системи, яка прагне до свого розвитку та конкурентоздатності;

Таким чином, інноваційність – це важлива соціально-економічна характеристика, фундація та інтенція теорії фірми та сучасної парадигми менеджменту, системне багатоаспектне комплексне поняття, яке характеризує спроможність носія інноваційності до забезпечення інноваційного розвитку в результаті здійснення управлінських зусиль по трансформації інноваційного потенціалу в процесі інноваційної діяльності або віддзеркалює наявність цих ознак.

Представляється доцільним розрізняти наступні види інноваційності:

1. залежно від носія – на макрорівні – інноваційність країни, регіону; на мезорівні - інноваційність галузі, виду економічної діяльності чи бізнесу; на мікрорівні – інноваційність суб'єкта господарювання (організації, підприємства, підприємця), інноваційність особистості (власника, керівника, менеджера); інноваційність продукту (товару, роботи, послуги), бізнес-процесу, проекту тощо;
2. залежно від типу інновацій, ступінь та готовність до впровадження яких оцінюється – продуктова, технологічна, організаційна (управлінська) інноваційність;
3. залежно від періоду оцінювання – фактична, перспективна інноваційність;
4. залежно від ступеню досягнення – поточна, потенційна, цільова інноваційність.

Інноваційність як показник оцінювання відноситься до комплексних інтегральних показників таких як конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість, життєздатність, кредитоспроможність тощо.

Інноваційність є відносною порівняльною характеристикою, тобто може оцінюватися тільки на основі порівняння об'єктів між собою або з визначеним еталоном (ідеальним образом). Рівень інноваційності – є інтегральним оціночним показником, який характеризує ступінь (міру) інноваційності носія та визначається на основі порівняння об'єкта, що оцінюється, з аналогічними носіями чи еталонними образами.

Інноваційність може та має бути об'єктом управління, в тому числі оцінювання, діагностування, моніторингу. Проведення оцінювання та налагодження моніторингу інноваційності є актуальним практичним завданням стосовно кожного носія інноваційності, оскільки є основою для прийняття адекватних управлінських рішень та необхідною передумовою забезпечення високого рівня інноваційності.

Для проведення оцінювання пропонується використовувати декомпозиційний підхід, відповідно до якого розрізняти оцінювання детермінант інноваційності (інноваційний потенціал), оцінювання наслідків інноваційності (інноваційна активність); інтегральне оцінювання інноваційності.

Результатом оцінювання може бути кількісна (рівень в долях одиниці) та (або) лінгвістична оцінка (якісні ознаки відповідно до розробленої шкали оцінювання – низький, середній, високий; незадовільний, задовільний, добрий, відмінний тощо) інноваційності обраного об'єкту оцінювання.

**Висновки.** Таким чином, проведений критичний аналіз наявних визначень (трактувань) інноваційності дозволив визначити його системні характеристики та сформулювати на їх основі авторське визначення та класифікацію даного поняття, а також визначити теоретичні засади розроблення методології оцінювання рівня інноваційності.

Враховуючи практичну не розробленість методичних підходів та інструментарію оцінювання, наступні роботи автора будуть спрямовані на розв'язання даної проблеми, базуючись на сформованій теоретико-методологічній базі.

#### Список використаних джерел:

1. Бояринова К. О. Інноваційність функціонування підприємства в теоріях організації [Електронний ресурс] / К. О. Бояринова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. - № 45. – С. 8-14. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vscritp\\_2013\\_45\\_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vscritp_2013_45_4.pdf)
2. Скворцов Д. І. Інновація, інноваційність та інноваційний розвиток з позицій економічної теорії / Д. І. Скворцов // Вісн. Нац. Ун-ту «Львів. Політехніка». – 2013. - № 776. – С. 309-314. – Бібліогр.: 19 назв. – укр
3. Гнатюк Я. І. Інноваційність як основа розвитку конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Я. І. Гнатюк // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2014. - № 1-2. – С. 32-38. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nz\\_2014\\_1-2\\_7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nz_2014_1-2_7.pdf)
4. Ковалик Я. Инновационность как фактор конкурентоспособности ма-лых и средних предприятий Польши. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://science-bsea.narod.ru/2007/ekonom\\_2007/kovalik\\_innovac.htm](http://science-bsea.narod.ru/2007/ekonom_2007/kovalik_innovac.htm)
5. Великий Ю. В. Інноваційність як засіб забезпечення конкурентних переваг машинобудівних підприємств [Електронний ресурс] / Ю. В. Великий // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 24. – С. 216-225. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu\\_e\\_2013\\_24\\_36.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2013_24_36.pdf)
6. Батукова Л.Р. Инновационность, как важнейшая социально-экономическая категория // Сборник материалов Второй международной научно-практической конференции «Проблемы развития инновационно-креативной экономики» .-Режим доступу : <http://econference.ru/blog/conf06/216.html>
7. Козловський В. В. Інноваційність – іманентна складова соціально-орієнтованої моделі економічного розвитку України [Електронний ресурс] / В. В. Козловський // Вісник Східноєвропейського університету економіки і

менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент. – 2011. - № 2. – С. 5-11. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuetm\\_2011\\_2\\_3.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuetm_2011_2_3.pdf)

8. Ковальов С. В. Інноваційність підприємства [Електронний ресурс] / С. В. Ковальов, Т. С. Никифорець // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. - № 20. – С. 12-17. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vcprit\\_2013\\_20\\_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vcprit_2013_20_4.pdf)

9. Павлова Н.Ю. Инновации как основа конкурентоспособности малого предприятия [Електронний ресурс] / Н.Ю.Павлова //Вестник Иркутской государственной экономической академии. Проблемы теории и практики управления.-2010.-№5.- с.189-191.- Режим доступу: [http:// com-nauka.isea.ru/files/s1/39%20Павлова.pdf](http://com-nauka.isea.ru/files/s1/39%20Павлова.pdf)